

การเมืองในขบวนการผลักดันนโยบายการสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2554-2567

The Political in the Movement for Pushing Forward the Equal Marriage Policy, 2011-2024

ณัฐนิดา จบศรี¹, ศุภชัย ศุภผล², ผกาวดี สุพรรณจิตwana³ และ สุพิชฌาย์ ปัญญา⁴

Natnida Jobsri¹, Suphachai Suphaphol², Pakawadee Suphunchitwana³ and Supitcha Punya⁴

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Thailand

Corresponding Author, Email: natnida.jobsri@gmail.com¹

Received: 2025-6-13; Revised: 2025-6-25; Accepted: 2025-6-26

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประเทศไทยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวผลักดัน ของกลุ่มหลากหลายทางเพศ 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขกระบวนการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศ และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียมของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 11 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทยแบ่งเป็น 4 ช่วง ได้แก่ (1) ช่วงรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2554-2557) บริบทการเมืองเปิดกว้างและเศรษฐกิจเติบโต ส่งผลให้เกิดการผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (2) ช่วงรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557-2562) การเมืองถูกควบคุมเข้มงวด แต่ช่วงปลายเริ่มมีการยอมรับสิทธิและเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (3) ช่วงที่พลเอกประยุทธ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (พ.ศ. 2562-2566) บรรยากาศการเมืองเปิดกว้าง มีการเสนอร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมและคู่ชีวิตอีกครั้ง (4) ช่วงรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน (พ.ศ. 2566-2567) เศรษฐกิจฟื้นตัวหลังโควิด-19 และมีการเลือกตั้ง ส่งผลให้ร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมผ่านสภาเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2567 2) เงื่อนไขกระบวนการผลักดันนโยบายพบว่า (1) การรวมกลุ่มของกลุ่มหลากหลายทางเพศและองค์กรภาคประชาสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันนโยบาย (2) การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านกิจกรรมชุมนุมและโซเชียลมีเดียช่วยสร้างความตระหนักและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย (3) ปัจจัยโครงสร้างทางกฎหมายทั้งที่สนับสนุนและจำกัดการเคลื่อนไหวมีผลต่อความสำเร็จในการเรียกร้องสิทธิ (4) ความสัมพันธ์ทางการเมืองพบว่า (1) ช่วงปี 2554-2557 บริบทการเมืองเปิดกว้าง รัฐบาลพยายามผลักดันนโยบายความเท่าเทียม (2) หลังรัฐประหารปี 2557 บรรยากาศการเมืองเปลี่ยนเป็นควบคุมและจำกัดเสรีภาพ (3) บริบทเศรษฐกิจเติบโตในช่วงก่อนรัฐประหารและชะลอตัวหลังรัฐประหาร (4) สังคมเริ่มเปิดรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้นก่อนรัฐประหาร แต่การเคลื่อนไหวถูกจำกัดหลังรัฐประหาร (5) ระหว่างปี 2562-2566 ยังคงมีการผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมโดยใช้กลยุทธ์การรณรงค์ผ่านโซเชียลมีเดียและความร่วมมือกับองค์กรสิทธิมนุษยชน จนกฎหมายผ่านสภาในปี 2567

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและบริบททางเศรษฐกิจสังคมมีผลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวและผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

คำสำคัญ: การเมือง, กระบวนการผลักดัน, นโยบาย, การสมรสเท่าเทียม

Abstract

This research aims to: 1) study the economic, social, and political context in Thailand that affects the movement of the LGBTQ+ group in pushing forward their agenda; 2), examine the conditions and processes involved in pushing forward the equal marriage policy for the LGBTQ+ group; and 3) analyze the political dynamics in the formulation of the equal marriage policy in Thailand from 2011 to 2024. This research employs a qualitative approach, with data collected through in-depth interviews with 11 key informants involved in the relevant issues. The purposive sampling was used and the data were content analysis.

Research findings revealed that: 1) The economic, social, and political contexts of Thailand can be divided into four periods: (1) During the administration of Ms. Yingluck Shinawatra (2011–2014), the political environment was open and the economy was growing, which facilitated the promotion of the Civil Partnership Act draft. (2) During General Prayut Chan-o-cha's government (2014–2019), politics was tightly controlled, but towards the end, there was increasing acceptance of rights and the Civil Partnership Act draft was proposed. (3) When General Prayut returned as Prime Minister (2019–2023), the political atmosphere became more open, with renewed proposals for the marriage equality bill and the Civil Partnership Act. (4) During Mr. Srettha Thavisin's government (2023–2024), the economy recovered after COVID-19 and elections were held, resulting in the marriage equality bill passing parliament for the first time on March 27, 2024. 2) Conditions in the policy advocacy process found that: (1) The unification of LGBTQ+ groups and civil society organizations was a key factor driving the policy. (2) Social movements, through demonstrations and social media campaigns, helped raise awareness and support for legal reforms. (3) Legal structural factors, both supporting and limiting the movements, affected the success of rights advocacy. 3) Political relations showed that: (1) Between 2011 and 2014, the political context was open, with the government striving to promote equality policies. (2) After the 2014 coup, the political atmosphere shifted to control and restrict freedoms. (3) The economy grew well before the coup and slowed down afterward. (4) Society began to accept sexual diversity more before the coup, but movements were restricted after it. (5) Between 2019 and 2023, the marriage equality law continued to be promoted through social media campaigns and collaboration with human rights organizations until the law passed parliament in 2024.

In summary, political changes and socio-economic contexts had a significant impact on the movement and advocacy for marriage equality policy in Thailand.

Keywords: Political, The Movement for Pushing Forward, Policy, The Equal Marriage

บทนำ

หากกล่าวถึงเพศของมนุษย์ในปัจจุบันโดยทั่วไปว่า มนุษย์มีสองเพศกล่าวคือ เพศชายและเพศหญิงซึ่งเป็นเพศสรีระที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเพื่อสืบพันธุ์ต่อไป มุมมองทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ถือว่าการสมรสเป็นสถาบันระหว่างชายและหญิงเท่านั้น ทำให้เกิดการต่อต้านและความไม่ยอมรับต่อการสมรสเท่าเทียม

การปฏิเสธสิทธิในการสมรสเท่าเทียมเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่ในสังคมปัจจุบันเรามักพบเห็นการแสดงออกของกลุ่มบุคคลที่มีการแสดงออกทางเพศที่แตกต่างจากเพศกำเนิด เช่น ชายแสดงออกคล้ายหญิงหรือหญิงแสดงออกคล้ายชาย หรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออกตามลักษณะทางเพศของตน แต่มีรสนิยมชอบเพศเดียวกันกล่าวคือ ชายชอบชาย หรือ หญิงชอบหญิง ซึ่งเรียกกลุ่มนี้หรือบุคคลเหล่านี้ว่า กลุ่มบุคคลเพศทางเลือกหรือ LGBTQ โดย L คือ เลสเบี้ยน (Lesbian) G คือ เกย์ (Gay) B คือ ไบเซ็กชวล (Bisexual) T คือ ทรานเจนเดอร์ (Transgender) และ Q คือ ควีร์ (Queer) (มนูญ วงษ์มะชะห์, 2564)

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เริ่มมีการยอมรับ และเคารพสิทธิความเท่าเทียมของบุคคล เพศทางเลือกมากขึ้น การมีกฎหมายสมรสเท่าเทียมจะทำให้บุคคลทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน การให้สิทธิในการสมรสแก่คู่รักเพศเดียวกันจะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวและสังคม รวมไปถึงการมีกฎหมายสมรสเท่าเทียมจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวม เนื่องจากจะดึงดูดนักท่องเที่ยวและนักลงทุนต่างชาติ โดยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นประเทศแรกที่มีกฎหมายรับรองการสมรสของบุคคลเพศทางเลือก และต่อมาหลายประเทศก็มีการออกกฎหมายรับรองการสมรสของบุคคลเพศทางเลือกดังกล่าวด้วย อาทิเช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สเปน นิวซีแลนด์ และในปัจจุบันได้แสดงให้เห็นการยอมรับของกลุ่มหลากหลายทางเพศและมีกฎหมายรับรอง “สิทธิในการสมรส” สิทธิในการตั้งครอบครัว เสรีภาพในการสมรสหรือคำว่า “สิทธิ LGBT” สิทธิบุคคลหลากหลายทางเพศ” มี 30 ประเภท (สุประวิทย์ อาสนศักดิ์, 2565) และประเทศอิตาลีในฐานะผู้ตามทางบรรทัดฐาน เพราะถึงแม้จะไม่มีกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน แต่ก็มีกฎหมายที่ให้สิทธิในลักษณะที่คล้ายกัน คือ กฎหมายคู่ชีวิต ในขณะที่โปแลนด์นั้นเป็นรัฐที่ยังไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เพราะยังไม่มีกรรับรองสถานะใด ๆ อาจจะต้องด้วยบรรทัดฐานและ องค์ประกอบของการแต่งงานแล้วจะพบว่า นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ การรับรู้ของสังคม ปฏิเสธไม่ได้ที่ศาสนา และ กฎหมาย จะมีบทบาทต่อการแต่งงานของปัจเจกบุคคล ซึ่งแม้ความสัมพันธ์จะเป็นเรื่องของคนสองคนก็ตาม แต่เมื่อสังคมวิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ และ ใช้หลักนิติรัฐ ปัจจัยสุดท้ายจึงส่งผลที่สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการผลักดัน การเกิดขึ้นของการยอมรับสมรสเท่าเทียม จะเกิดขึ้นมาใช้เป็นเพียงพิธีกรรมในการสมรส แต่ปัจจัยที่สำคัญเกิดจากการจะทำให้กฎหมายดังกล่าวผ่านไปได้ นั้น จะต้องอาศัยพรรคการเมืองที่มีแนวคิดเสรีนิยม เพื่อผลักดันประเด็นวาระ ดังกล่าวในสภาผู้แทนราษฎร (Amnesty International Thailand, 2567)

ประเทศไทยได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2491 และเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ต่อมาได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2542 รับรองหลักการ Yogyakarta ว่าด้วยการปรับใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2552) และตราสารสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศได้กำหนดสิทธิในการแต่งงาน และการมีชีวิตครอบครัวไว้ในความหลากหลายเพศทางเลือก ทั้งนี้ส่งผลให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การสร้างหลักประกันให้เกิดสิทธิตามสนธิสัญญา เช่น การแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ มาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้อง และ เป็นไปตามหลักการ และสาระสำคัญของสนธิสัญญา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และ 2560 ได้บัญญัติคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างเพศ และ ห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเพศ อีกทั้ง กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขได้รับรองว่าบุคคลรักเพศเดียวกันมิได้ถือเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิตแต่อย่างใด ในปี พ.ศ. 2558 (ทัศนีย์ สุขสมบูรณ์, 2563)

บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการสมรส หรือ กฎหมายการรับรองสถานะระหว่างคู่สมรสในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของประเทศไทยนั้น ได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่ง และ พยานิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยเรื่อง

ครอบครัวยังรับรองการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างบุคคลที่มีเพศสรีระที่แตกต่างกัน หมายถึง การสมรสระหว่างเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น พระราชบัญญัติบทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2519 หมวด 2 เจอนไขแห่งการสมรสในมาตรา 1448 มีเฉพาะเพศชาย-หญิงเท่านั้น หลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 แม้ว่าจะได้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ยกย่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และได้บันทึก “เจตนารมณ์” อธิบายคำว่า “เพศ” มาตรา 30 ในความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชาย ยังหมายรวมถึง “ความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือ ความหลากหลายทางเพศ แตกต่างจากเพศที่ผู้นั้นถือกำเนิดอยู่ด้วย” ในส่วนที่ว่าด้วยการส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนชาวไทย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2519)

เพื่อสร้างการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ขบวนการเคลื่อนไหวกว่า 7 ปี ที่ผ่านมามีได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาการกีดกันการสร้างความตัวตน จึงออกมาในรูปแบบการเรียกร้อง การเคลื่อนไหวกลุ่มต่าง ๆ เหวี่ยงทางวิชาการ หรือแม้กระทั่งเวทีทางวิถีประชาธิปไตย ในการนำเสนอร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทยของภาคประชาชน ในประเทศไทยสร้างค่านิยมความเป็นเพศสองลักษณะคือ ชายและหญิง สังคมได้ปลูกฝังตีกรอบความประพฤติตามความเป็นเพศ อาทิเช่น เป็นหญิงต้องรักนวล สงวนตัว หรือเรียบร้อยเหมือนผ้าพับไว้ ชายต้องรักกับหญิง การใช้ชีวิตในครอบครัว เพศชายต้องเป็นช้างเท้าหน้า เพศหญิงต้องเป็นช้างเท้าหลัง ความคิด ความเชื่อเช่นนี้ ถูกถ่ายทอดผลิตซ้ำมาอย่างยาวนานและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นบุคคลผู้มีแนวปฏิบัติ และ รสนิยมความชอบความใคร่แตกต่างจากสังคมกำหนด หรือ การเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่ถูกยอมรับให้มีตัวตนในสังคม สิ่งเหล่านี้จึงได้สร้างให้เกิดการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมในสังคมไทย (ILAW, 2567)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา “การเมืองในขบวนการผลักดันนโยบายการสมรสเท่าเทียม” ที่การเมืองผ่านระบบตัวแทน (ส.ส. ในสภาผู้แทนราษฎร) ได้เลือกผลักดัน ประเด็นหลากหลายแนวทางการเข้าพบพูดคุยรับฟังแลกเปลี่ยนทัศนคติกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคการเมืองอื่น และนำมาปรับปรุงแก้ไข ยอมรับปัจจัยทางความคิดเห็นส่วนบุคคล การให้ข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องทั้งตัวเนื้อหาสาระของกฎหมาย ความหลากหลายทางเพศสมรสเท่าเทียม ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของประเด็นความเท่าเทียมทางเพศในหลายมิติ เช่น การพยายามอธิบายว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียมดังกล่าวเป็นเรื่องของทุกคน ผู้มีความหลากหลายทางเพศ มิใช่เรื่องทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้าน ซึ่งความสำคัญของการมีอัตราส่วนของเพศอย่างเท่าเทียมภายในรัฐสภา เป็นต้น ตลอดจนนำเสนอกรณีตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้น นำเสนอผลกระทบที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะนำสู่โอกาสมิติต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ผสานแนวคิดความเท่าเทียมทางเพศระหว่างเพศหญิง และเพศหลากหลายให้เกิดความกลมกลืนกันส่งเสริมกัน เพื่อให้มีความเข้าใจและจะสามารถโน้มน้าวให้เกิดการสนับสนุนภายในรัฐสภาได้มากขึ้น ตลอดจนจนเพื่อสร้างความสำคัญให้ประเด็นกฎหมายสมรสเท่าเทียม อันจะนำสู่ความสามารถในการเร่งรัดกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประเทศไทยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหว ผลักดันของกลุ่มหลากหลายทางเพศในประเด็นสมรสเท่าเทียมในช่วงเวลา พ.ศ. 2554 -2567
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขกระบวนการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567

3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียม ของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีกลุ่มผลักดัน (Pressure Group)

กลุ่มผลักดัน หมายถึง กลุ่มในรูปขององค์การที่แสดงหาอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาลโดยปราศจากเจตนาที่จะนำเอาสมาชิกของกลุ่มไปทำหน้าที่ในหน่วยงานรัฐบาล ขณะที่ David B Truman เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์ คือ กลุ่มที่แลกเปลี่ยนทัศนคติร่วมกันซึ่งเป็นแนวทางที่แน่นอนในการกำหนดแนวทางการผลักดันที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น จึงสรุปได้ว่ากลุ่มผลักดันคือ องค์การที่ก่อตั้งเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ไปเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐ บังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจในนโยบายของรัฐให้เป็นประโยชน์แก่กลุ่มของตน ตรงกันข้ามกับพรรคการเมืองซึ่งมีเป้าหมายที่จะเข้าไปบริหารนโยบายคือ การใช้อำนาจรัฐกลุ่มผลักดันต้องการแต่เพียงเพื่อการมีอิทธิพลเหนือองค์การที่มีอำนาจตัดสินใจ การใช้อิทธิพลเพื่อบีบบังคับนั้นอาจกระทำได้โดยวิธีการต่าง ๆ (ชุตินันท์ ปรานีราษฎร์, 2554)

กาเบรียล อัลมอนด์ และบิงแฮม เพาเวล (Gabriel A Almond and G. Bingham Powell) ได้แบ่งกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น 4 ประเภท โดยมองไปยังมิติของความเป็นสถาบันทางการเมือง (มองจากกลุ่มแบบชั่วคราวไปจนถึงกลุ่มเชิงสถาบันที่ลงหลักปักฐานในระบบและโครงสร้างทางการเมือง) ดังนี้ (1) กลุ่มผลประโยชน์แบบฉาบฉวย (Anomic Interest Groups) (2) กลุ่มผลประโยชน์ที่มีโครงสร้างแบบหลวมหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นทางการ (Non-Associational Interest Groups) (3) กลุ่มผลประโยชน์แบบสถาบัน (Institutional Interest Groups) (4) กลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งในรูปแบบสมาคม (Associational Interest Groups)

บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันในด้านความเป็นตัวแทน (Representation) โดยมีการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเชื่อมต่อการระหว่างประชาชนกับระบบการเมืองให้มีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์จะช่วยทำให้เสียงส่วนน้อยมีเสียงทางการเมืองการเชื่อมประเด็นความสนใจหรือปัญหาเข้าสู่ระบบการเมือง ทำให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้ และเข้ามามีส่วนร่วมถกเถียงประเด็นสาธารณะที่สำคัญ ช่วยทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ผู้คนในสังคม ส่งผลให้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายไปปฏิบัติหน้าที่โดยการเชื่อมต่อกับพรรคการเมือง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558)

ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity theory)

โครงสร้างโอกาสทางการเมือง หมายถึง สภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยหรือขัดขวางการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งอาจรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ระบบการปกครอง ความขัดแย้งภายในรัฐบาล ความเปิดกว้างของรัฐบาลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีอยู่ของพันธมิตรทางการเมือง รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางการเมืองทั้งหมดที่มีผลต่อการเกิดขึ้น การเติบโต และความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประท้วง การชุมนุม หรือการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ (นุชนาท จิรวินาส, 2564) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้เน้นย้ำถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างโอกาสทางการเมืองกับตัวกระทำ (actors) ในการเคลื่อนไหว เช่น กลุ่มผู้ประท้วง ผู้นำการเคลื่อนไหว และองค์กรต่างๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไม่คงที่ แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางการเมืองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity theory) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการเมืองในการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure Theory) มุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทางการเมืองที่

เอื้อหรือขัดขวางการเคลื่อนไหว เช่น การเปิดกว้างของระบบการเมือง การสนับสนุนจากสถาบันต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมของรัฐบาลการใช้ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง วิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล การมีพรรคการเมืองที่สนับสนุนสิทธิของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือการมีการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ ส่งผลต่อโอกาสในการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมทำให้เกิดโอกาสทางการเมืองเปรียบเทียบประตูปที่เปิดหรือปิดให้กับการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการประท้วง การชุมนุม หรือการเรียกร้องสิทธิต่างๆ แต่ประเด็นไม่ได้เปิดหรือปิดตลอดไป มันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนไป จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโอกาสทางการเมือง การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคม และการคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต การศึกษาการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมต้องอาศัยกรอบทฤษฎีที่หลากหลายรวมไปถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ในการวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้ การนำทฤษฎีเหล่านี้มาประยุกต์ใช้จะช่วยให้เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์ในการผลักดันนโยบายการศึกษาการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมให้ประสบความสำเร็จในอนาคต

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement Theory)

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement Theory) เกิดขึ้นเพื่ออธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นไปที่ประเด็นทางเศรษฐกิจและชนชั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2546)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545) ได้สรุป ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของชนชั้นเพียงอย่างเดียว โดยประเด็นการเรียกร้องไม่ใช่เรื่องเดิม ๆ ที่เป็นผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมากจากหลายกลุ่มหลายชนชั้น และผู้เรียกร้องมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ไม่ใช่การเรียกร้องผ่านกลไกของรัฐ หรือกลไกทางการเมือง เนื่องจากการไม่เชื่อมั่นไม่ศรัทธาความเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง และความจริงจังของรัฐ โดยมีเป้าหมายของการเรียกร้องต้องการสร้าง “กติกาสหกรณ์ใหม่ในการดำรงชีวิต ไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจของรัฐ

ตัวแสดงหรือผู้กระทำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ นั้นมีลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างจากขบวนการดั้งเดิม โดยหนึ่งในลักษณะเด่นคือ ตัวแสดงหลัก หรือ ผู้กระทำ ของขบวนการเหล่านี้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวแสดงหลักในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ มักเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย ทั้งในแง่ของอายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา และภูมิหลังทางสังคม ซึ่งแตกต่างจากขบวนการดั้งเดิมที่มักจะเน้นกลุ่มคนในระดับชนชั้นแรงงานเป็นหลักลักษณะเด่นของตัวแสดงหลักในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

ประภาส ปันตบแต่ง, (2552) ได้อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เป็นขบวนการทางสังคมในยุคหลังอุตสาหกรรม (post-industrial society) ซึ่งมีใช้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มุ่งเน้นยึดอำนาจรัฐ หรือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนายทุน หรือ ชนชั้นนำ เช่นเดียวกับขบวนการทางสังคมแบบเดิม หากแต่เป็นขบวนการทางสังคมวัฒนธรรมที่ต้องการปกป้องประชาสังคม (civil society) โดยไม่ต้องการทำลายกับอำนาจรัฐโดยตรง แต่ต้องการเปลี่ยนแปลงค่านิยม และ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมให้ดีขึ้น อีกทั้งให้เป็นไปตามอุดมการณ์แนวทางใหม่ที่แตกต่างไปจากกรอบเดิม ๆ (alternative life styles) ประกอบกับองค์กรจัดตั้งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม จะเน้นกลุ่มคนในเครือข่ายที่เป็นชนชั้นล่างหรือองค์กรระดับล่างเพียงเท่านั้นในการเข้าร่วมขบวนการ และรูปแบบวิธีการต่อสู้ของขบวนการ

เคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมจะเน้นปฏิบัติการโดยตรงจากประชาชน คือ มีการรวบรวมกำลังคนจำนวนมากให้ออกมาเคลื่อนไหว เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวที่เรียกร้องผ่านพรรคการเมืองหรือสหภาพแรงงาน แต่สำหรับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ จะเป็นการเคลื่อนไหวผ่านองค์กรที่เป็นตัวแทนขบวนการนั้น ๆ ที่มีเครือข่ายแกนนำองค์กรเป็นตัวแทน

โดยสรุปผู้วิจัยนำวรรณกรรมที่บทวนมาบูรณาการใช้ในการวิจัยเพื่ออธิบายบทบาทและพฤติกรรมของกลุ่มหลากหลายทางเพศในฐานะกลุ่มผลักดันที่เคลื่อนไหวภายใต้โอกาสทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและสิทธิในสังคม มากกว่าการแสวงหาอำนาจทางการเมืองโดยตรง ซึ่งช่วยให้เข้าใจความสำเร็จและอุปสรรคของการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมในบริบทการเมืองและสังคมไทยอย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองในขบวนการผลักดันนโยบายการสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2554-2567 ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม และนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่ทำให้เกิดขบวนการผลักดันที่ส่งผลต่อการผลักดันนโยบายการสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2554-2567

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม รวม 11 คนได้แก่

1. กลุ่มนักการเมือง รวม 2 ท่าน มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1.1) เป็นผู้ขับเคลื่อนผลักดันนโยบายเกี่ยวกับการสมรสเท่าเทียม 1.2) เป็นผู้อภิปรายและเสนอกฎหมายในสภาผู้แทนราษฎร และ 1.3) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ในคณะกรรมการพิจารณาการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบด้วย (1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคก้าวไกล 1 ท่าน และ (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต เขต 2 จังหวัดน่าน 1 ท่าน

2. กลุ่มข้าราชการ/นักวิชาการ รวม 5 ท่าน มีคุณสมบัติ ดังนี้ 2.1) เป็นผู้ชำนาญการเกี่ยวกับการสมรสเท่าเทียมไปปฏิบัติ 2.2) เป็นผู้ให้ความรู้ ความเข้าใจในระบบราชการ 2.3) เป็นผู้ประสานงานในระหว่างการผลักดันร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบด้วย (1) ผู้ตรวจราชการกระทรวงสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (2) ผู้อำนวยการกองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (3) นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ กระทรวงยุติธรรม (4) ประธานโปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัยราชภัฏสงขลา และ (5) อาจารย์คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. กลุ่มตัวแทนองค์กร/กลุ่มหลากหลายทางเพศ รวม 4 ท่าน มีคุณสมบัติ ดังนี้ 3.1) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการผลักดันและการรวมกลุ่มหลากหลายทางเพศ 3.2) เป็นแกนนำของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มหลากหลายทางเพศ 3.3) ต้องเป็นผู้ที่เสนอการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับกลุ่มหลากหลายทางเพศ ประกอบด้วย (1) ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทยและแกนนำกลุ่มเชียงใหม่อริยะ (2) เจ้าหน้าที่ฝ่ายรณรงค์แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลประเทศไทย (3) ที่ปรึกษารณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน (4) นายกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันได้แก่ ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลักดันร่างนโยบายสมรสเท่าเทียม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เอกสารขั้นต้น (primary data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวผลักดันของกลุ่มหลากหลายทางเพศ

1.2 การสำรวจเอกสาร (document surveys) เป็นการสำรวจและศึกษาค้นคว้าจากเอกสารด้านตำราวิชาการ งานเขียน สื่อสิ่งพิมพ์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ วารสาร และจุลสาร ทั้งที่เป็นของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน บทความในหนังสือพิมพ์ทั้งรายวันรายสัปดาห์ ข้อมูลจากเว็บไซต์ (web site) ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย

2. เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) อันได้แก่ ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลักดันร่างนโยบายสมรสเท่าเทียม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งจะเป็นการทำความเข้าใจเพื่อศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่เป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มหลากหลายทางเพศออกมาเคลื่อนไหวผลักดัน สร้างความเท่าเทียม การเรียกร้องสิทธิ และการต้องการพื้นที่แสดงความเป็นตัวตนในบริบททางสังคมการเมืองไทย สร้างโอกาสทางการเมือง ผ่านรูปแบบ ยุทธวิธี การเคลื่อนไหวและการส่งต่อส่งผ่านแนวคิดในการผลักดันให้เกิดกฎหมายสมรสเท่าเทียม รวมไปถึงการศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อผลักดันให้เกิดการเรียกร้องในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายสมรสเท่าเทียม

ผลการวิจัย

1. บริบททาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประเทศไทยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวผลักดันของกลุ่มหลากหลายทางเพศในประเด็นสมรสเท่าเทียมในช่วงเวลา พ.ศ. 2554 -2567 ผลการวิจัยพบว่า 1) ยุคของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2554-2557) ในสมัยของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร บริบททางการเมืองเป็นยุคประชาธิปไตยที่เปิดกว้าง มีการสนับสนุนสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคมมากขึ้น สภาพเศรษฐกิจของไทยขณะนั้นกำลังเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการลงทุนในการพัฒนาสังคมและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น บรรยากาศในสังคมเริ่มเปิดกว้างและยอมรับกลุ่มหลากหลายทางเพศได้มากขึ้น ประเด็นสมรสเท่าเทียมในยุคนี้ยังคงเป็นเรื่องใหม่และได้รับการผลักดันจากกลุ่มภาคประชาสังคมที่เริ่มสร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชน แต่การเคลื่อนไหวยังไม่เกิดแรงสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมในเชิงนโยบายจากรัฐบาล 2) ยุคของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557-2562) หลังจากเกิดรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เข้ามาควบคุมอำนาจท่ามกลางสภาวะการเมืองที่มีการควบคุมอย่างเข้มงวด เสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมถูกจำกัด ภายใต้บรรยากาศที่ค่อนข้างปิด กลุ่มหลากหลายทางเพศจึงต้องพึ่งพาการเคลื่อนไหวผ่านสื่อออนไลน์และการทำงานร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อสร้างความตระหนักในสิทธิสมรสเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายของรัฐบาลนี้เริ่มมีการยอมรับเรื่องสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศมากขึ้น เช่น การเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต แม้จะยังไม่ใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมที่กลุ่มหลากหลายทางเพศต้องการ แต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการผลักดันในด้านนี้อย่างเป็นทางการ 3) ยุคของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2562-2566) หลังจากพลเอกประยุทธ์ กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในปี พ.ศ. 2562 บรรยากาศการเมืองเริ่มเปิดกว้างขึ้นในบางประเด็น แต่ยังคงมีการควบคุมการชุมนุมและการแสดงออก การเรียกร้องสิทธิสมรสเท่าเทียมของกลุ่ม

หลากหลายทางเพศได้รับความสนใจมากขึ้นจากประชาชนและสื่อสังคมออนไลน์ จนกระทั่งมีการเสนอร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมและพระราชบัญญัติคู่ชีวิตเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม มีการชะลอการลงมติหลายครั้งเนื่องจากข้อบังคับในการพิจารณาของรัฐสภา รวมถึงการที่รัฐบาลเลือกสนับสนุนเพียงร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตเท่านั้น แม้กลุ่มหลากหลายทางเพศและภาคประชาสังคมจะยังคงเรียกร้องกฎหมายสมรสเท่าเทียม แต่ความคืบหน้าในการผลักดันยังเป็นไปอย่างล่าช้าในสภาวะการเมืองที่ยังมีข้อจำกัดอยู่ 4) ยุคของรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน (พ.ศ. 2566-2567) ในยุคของรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน การฟื้นตัวของเศรษฐกิจหลังวิกฤต COVID-19 และการเลือกตั้งที่นำไปสู่การตั้งรัฐบาลที่มีความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง มีผลให้รัฐบาลนี้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในเชิงประชาธิปไตย บรรยากาศทางสังคมมีความเปิดกว้างมากขึ้นต่อสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ พรรคก้าวไกลซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านที่สนับสนุนสมรสเท่าเทียมอย่างเต็มที่ ได้ยื่นร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมเข้าสู่การพิจารณาในสภา และได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง จนในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2567 สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติผ่านร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น นับเป็นชัยชนะครั้งสำคัญของกลุ่มหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมและการยอมรับในความหลากหลายมากขึ้น

2. เงื่อนไขกระบวนการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567 ผลการวิจัย พบว่า 1) การรวมกลุ่มของกระบวนการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียม การรวมกลุ่มของกลุ่มหลากหลายทางเพศและองค์กรภาคประชาสังคมเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียม กลุ่มนี้ได้มีการรวมตัวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งและสนับสนุนการเคลื่อนไหว โดยการจัดกิจกรรมรณรงค์ การสร้างความตระหนักในสังคม รวมถึงการทำงานร่วมกับนักการเมืองและองค์กรสิทธิมนุษยชนเพื่อให้เกิดการสนับสนุนในระดับนโยบาย การรวมกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่ทำให้เสียงของกลุ่มหลากหลายทางเพศมีน้ำหนักมากขึ้น แต่ยังเป็นการสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและการเมือง 2) การเคลื่อนไหวทางสังคมในการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียม การเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับนโยบายสมรสเท่าเทียมในช่วงเวลานี้มีความหลากหลาย โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การชุมนุม การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างความตระหนักและสนับสนุน รวมถึงการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย การเคลื่อนไหวนี้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการสนทนาในสังคมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ และทำให้สังคมมีความตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศมากขึ้น 3) ข้อเรียกร้องความต้องการของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ข้อเรียกร้องที่ชัดเจนและเป็นระบบจากกลุ่มหลากหลายทางเพศ เช่น การสนับสนุนกฎหมายสมรสเท่าเทียม มีความสำคัญในการผลักดันนโยบาย ข้อเรียกร้องเหล่านี้มีการสื่อสารออกไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการแสดงออกถึงความต้องการที่ชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดแรงกดดันต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณานโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การส่งเสียงของกลุ่มหลากหลายทางเพศนี้ถือเป็นการแสดงออกถึงสิทธิและความต้องการที่เป็นธรรมในการเข้าถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันในสังคม 4) การยื่นข้อเรียกร้องทางการเมืองผ่านกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ การยื่นข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะทางการเมืองผ่านกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นช่องทางสำคัญในการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียม การทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐบาลช่วยให้กลุ่มหลากหลายทางเพศสามารถสื่อสารความต้องการและเรียกร้องให้มีการพิจารณานโยบายที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นทางการ การมีช่องทางนี้ทำให้ข้อเรียกร้องได้รับการพิจารณาและอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย 5) ปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางกฎหมายและความเท่าเทียมทางสังคม ปัจจัยโครงสร้างทางกฎหมายที่สนับสนุนหรือจำกัดการเคลื่อนไหวของกลุ่มหลากหลายทางเพศมีผลกระทบอย่างมากต่อการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียม เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ การมีช่องทางทางกฎหมายที่เปิดกว้างทำให้กลุ่มหลากหลายทางเพศสามารถเรียกร้องและผลักดันสิทธิของตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ปัจจัยทางสังคมที่

เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมและเสมอภาคทางสังคมยังมีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมของสังคมต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศ ทำให้การผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมมีความเป็นไปได้มากขึ้น

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์การเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียมของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567 ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบททางการเมือง ในช่วงปี พ.ศ. 2554-2557 ภายใต้รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ประเทศไทยมีทิศทางทางการเมืองที่เปิดกว้างและสนับสนุนสิทธิมนุษยชน โดยรัฐบาลมีการพยายามผลักดันนโยบายที่สร้างความเท่าเทียมในสังคม อย่างไรก็ตาม การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เปลี่ยนบรรยากาศทางการเมืองไปสู่การควบคุมและจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงการชุมนุมของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ทำให้การเคลื่อนไหวในช่วงนี้เผชิญกับความท้าทายที่เพิ่มขึ้น 2) บริบททางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจไทยในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเติบโตและชะลอตัวในช่วงที่แตกต่างกัน ในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เศรษฐกิจเติบโตได้ดี โดยมีการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้างต่อการรับรู้และสนับสนุนสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดรัฐประหาร เศรษฐกิจเริ่มชะลอตัว ส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณและนโยบายต่าง ๆ ถูกจำกัด รวมถึงการสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม LGBTIQ ก็ลดลงด้วย 3) บริบททางสังคม สังคมไทยเริ่มมีการเปิดรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงก่อนรัฐประหาร มีการเคลื่อนไหวจากกลุ่มภาคประชาสังคมที่พยายามสร้างความตระหนักถึงสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ แต่ในระยะหลังจากรัฐประหาร สังคมกลับเผชิญกับความกลัวและการเซ็นเซอร์ ทำให้การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ถูกจำกัด โดยเฉพาะการแสดงออกเกี่ยวกับสิทธิในสมรสเท่าเทียม 4) การเคลื่อนไหวเพื่อสมรสเท่าเทียม ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2566 กลุ่มหลากหลายทางเพศยังคงพยายามผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมแม้จะอยู่ภายใต้การจำกัดทางการเมืองและสังคม โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ในโซเชียลมีเดีย ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม การสร้างความร่วมมือกับองค์กรสิทธิมนุษยชน และการยื่นร่างกฎหมายในสภา จนกระทั่งเข้าสู่รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสินในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีทิศทางทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้น การผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมเริ่มได้รับการสนับสนุนที่เข้มแข็งมากขึ้น และในที่สุด กฎหมายสมรสเท่าเทียมก็ผ่านสภาเป็นครั้งแรกในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2567

อภิปรายผล

1. บริบททาง เศรษฐกิจ สังคม การเมืองประเทศไทยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวผลักดันของกลุ่มหลากหลายทางเพศในประเด็นสมรสเท่าเทียมในช่วงเวลา พ.ศ. 2554 – 2567 ข้อค้นพบการเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียมของประเทศไทย พ.ศ. 2554 -2567 ครั้งนี้พบว่า บริบททางการเมืองที่เป็นวิถีประชาธิปไตยจะเอื้อต่อการเคลื่อนไหว เพื่อขับเคลื่อนเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียม ผ่านนโยบายการสมรสเท่าเทียมมากกว่าการเมืองในระบบเผด็จการทหารที่มีการควบคุมแนวทางการเคลื่อนไหวของทุกกลุ่มในทางการเมืองและในการเรียกร้องของกลุ่มหลากหลายทางเพศกว่าจะประสบผลสำเร็จได้นั้นผ่านบริบททางการเมืองถึง 3 ครั้ง สะท้อนให้เห็นว่าในการขับเคลื่อนของกลุ่มหลากหลายทางเพศในแต่ละรัฐบาลจะส่งผลต่อความก้าวหน้าของนโยบายสมรสเท่าเทียมที่มีการผลักดันทั้งในระบบรัฐสภาและในพื้นที่นอกสภาที่กลุ่มหลากหลายทางเพศขับเคลื่อนคู่ขนานกัน จนในที่สุดประสบผลสำเร็จ อาจจะด้วยโอกาสทางการเมืองที่รัฐเปิดพื้นที่ให้กลุ่มหลากหลายทางเพศ แสดงความคิดเห็นและการผลักดันในทางการเมืองของพรรคการเมือง ทั้งที่เป็นฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลพยายามที่สนองตอบความต้องการของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ในการสร้างสิทธิความเท่าเทียมในการสร้างครอบครัวให้มีสิทธิการรองรับทางกฎหมายให้เหมือนการจดทะเบียนสมรสของคู่ชายหญิง ดังนั้นส่งผลให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มหลากหลายทางเพศประสบผลสำเร็จอาจจะด้วยบริบททางการเมืองที่เอื้อ สอดคล้องกับการศึกษาของ อีริชา สุขรุ่ง (2562) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้นักศึกษาของกลุ่ม ลูกชาวบ้านมหาวิทยาลัยบูรพาออกมาเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อเรียกร้องต่อรองอำนาจอรัฐ

ในกระบวนการยกระดับการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกให้มีความยั่งยืน จากข้อค้นพบกล่าวได้ว่าบริบททางการเมืองที่เป็นวิถีประชาธิปไตยจะเป็นปัจจัยที่เอื้อกว่าการเมืองในระบอบเผด็จการให้กลุ่มหลากหลายทางเพศออกมาเคลื่อนไหวต่อรองอำนาจรัฐเพื่อเรียกร้องให้รัฐกระทำตามข้อเรียกร้องในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียม ซึ่งในช่วงการกดดันเรียกร้องแนวนโยบายสมรสเท่าเทียมมีการขับเคลื่อนต่อเนื่องและต้องมาสะดุดในช่วงรัฐประหารแต่สุดท้ายกระบวนการผลักดันสมรสเท่าเทียมก็สามารถนำมาใช้ในสังคมไทยได้ อาจจะต้องด้วยบริบทการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มหลากหลายทางเพศที่พยายามที่จะขับเคลื่อนให้ความรู้ในสังคมของกลุ่มหลากหลายทางเพศ จนสามารถสร้างการยอมรับในสังคมการผลักดันขับเคลื่อนนโยบายสมรสเท่าเทียมจึงมีแรงต้านลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับแรงต้านของสังคมไทยในอดีต

2. เงื่อนไขกระบวนการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศของประเทศไทย พ.ศ. 2554 -2567 พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขเชิงโครงสร้างในสังคมที่มีการเรียกร้องของกลุ่มหลากหลายทางเพศมาระยะเวลาที่ยาวนานแต่ไม่ประสบผลสำเร็จอาจจะด้วยสังคมไทยเป็นสังคมเชิงอนุรักษ์ที่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคมที่มีสองเพศที่ประกอบด้วย กลุ่มชายและหญิงเท่านั้น การปรับเปลี่ยนการเพิ่มเพศที่มากขึ้นในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ใหม่ และการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสังคมของกลุ่มหลากหลายทางเพศยังมีน้อย ประกอบกับโครงสร้างทางสังคมที่มีผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้าจำเป็นอย่างยิ่งการปรากฏเพศที่มากกว่าชายและหญิงจึงถูกขับเบียดให้เป็นบุคคลชายขอบ ที่สิทธิความเท่าเทียมไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐที่ปรากฏเป็นทางการภายใต้กรอบของกฎหมาย ดังนั้นในการเรียกร้องในครั้งนี้จึงเป็นการเรียกร้องภายใต้กรอบโครงสร้างกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีการกำหนดการคุ้มครองความหลากหลายทางเพศไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ ดังนั้นในการเรียกร้องในระยะเริ่มต้นจึงเป็นการเรียกร้องเพื่อสร้างตัวตนบนพื้นที่สังคมและพัฒนาการสู่การเรียกร้องเพื่อสร้างสิทธิความเท่าเทียมผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม สอดคล้องกับการศึกษา มัทนา โกสุมภ์ (2549) กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน โดยส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต้องการให้ข้อมูลความรู้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการเมืองภาคประชาชน สิทธิพลเมือง สิทธิชุมชน และเสรีภาพในการร่วมแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การร้องทุกข์ การตรวจสอบกระบวนการทำงานของอำนาจรัฐการสื่อสารกับสาธารณะโดยการใช้สื่อสาธารณะ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล การสร้างพันธมิตรกับกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบเดียวกัน โดยใช้แนวคิดพหุนิยมในการทำงานความร่วมมือแบบข้ามกลุ่มและข้ามประเด็น ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับสากล ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มหลากหลายทางเพศ จึงเป็นการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเป็นตัวตนในพื้นที่สังคมและต้องการสร้างความรู้ความเข้าใจความเป็นตัวตนของกลุ่มหลากหลายทางเพศในสังคมไทย และบริบททางการเมืองที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะผ่านการจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง เพื่อหวังให้กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเป็นหน่วยสนับสนุนในการเรียกร้องในครั้งนี้ และ การชุมนุม หรือการเรียกร้องสิทธิต่างๆ แต่ประเด็นไม่ได้เปิดหรือปิดตลอดไป มันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนไป จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโอกาสทางการเมือง การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคม และการคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต การศึกษาการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมต้องอาศัยกรอบทฤษฎีที่หลากหลายรวมไปถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในการวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้ การนำทฤษฎีเหล่านี้มาประยุกต์ใช้จะช่วยให้เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์ในการผลักดันนโยบายการศึกษาการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมให้ประสบความสำเร็จในอนาคต (สมชัย ภัทรธนานันท์ และ ญัฐจุ วงศ์ทางสวัสดิ์, 2560)

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์การเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียมของประเทศไทย พ.ศ. 2554 – 2567 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์การเมืองในการกำหนดนโยบายสมรสเท่าเทียมสมรสเท่าเทียมในครั้งนี้

เป็นเกิดจากการรวมกลุ่มผ่านองค์กร กลุ่มเครือข่ายของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ที่พยายามออกมาขับเคลื่อนสร้างอำนาจ ความสัมพันธ์ในการต่อรองอำนาจรัฐไม่ให้เลือกปฏิบัติกลุ่มหลากหลายทางเพศที่เป็นประชาชนกลุ่มหนึ่งในสังคมไทยที่ต้องได้รับการคุ้มครองดูแลเช่นประชาชนทั่วไป กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเหมือนกันกับพรรคการเมือง ที่ว่าพรรคการเมืองต้องการชัยชนะ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ แต่กลุ่มผลักดันนั้นมีเป้าหมายใหญ่ คือ ผลประโยชน์ในการเป็นเจ้าของหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่จะมีผลโดยตรง หรือโดยอ้อมต่อสมาชิกของกลุ่มตนความแตกต่างระหว่างกลุ่มผลักดันจะอยู่ที่ขนาดที่ใหญ่หรือเล็ก ความมั่งคั่งในทางการเงิน อำนาจต่อรอง เป้าหมาย แต่วิธีการดำเนินงานนั้นเกือบจะเหมือนหรือคล้ายกัน คือ วิธีการที่จะมีอิทธิพลเหนือมติมหาชน ซึ่งความสัมพันธ์ของกลุ่มที่ขับเคลื่อนนโยบายสมรสเท่าเทียมในครั้งนี้เป็นไปในรูปแบบเป็นองค์กรที่ปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม มีความชัดเจนทั้งเชิงตรงสร้างและบทบาทหน้าที่ ที่มีการแบ่งกันทำแต่เป้าหมายเดียวกันผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมซึ่งภายในสังคมของกลุ่มหลากหลายทางเพศจะประกอบไปด้วยหลากหลายกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ ยศกร วรณวิจิตร (2555) กล่าวว่าขบวนการผลักดันในการให้เกิดสิทธิบัตรยาโดยภาคประชาสังคม จึงเกิดจากขบวนการรวมกลุ่มแบบ หลวม ๆ เพื่อเรียกร้องต่อผลประโยชน์กลุ่มในการต่อรองภาครัฐในการกำหนดนโยบายสิทธิเรื่องยาให้กับกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีให้เข้าถึงยาได้อย่างมีความเป็นธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าขบวนการในการผลักดันแนวนโยบายดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จเกิดจากขบวนการรวมกลุ่มที่หลวม ๆ ไม่มีแกนนำ แต่เป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ในขบวนการกลุ่มเพื่อผลักดันดังกล่าวเป็นสำคัญ ซึ่งในการเรียกร้องกดดันของกลุ่มหลากหลายทางเพศเพื่อต่อรองอำนาจรัฐซึ่งในระยะแรก ๆ ในขบวนการเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวในการรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ ของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายเดียวกัน ในการผลักดันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มผลักดัน คือ องค์กรที่ก่อตั้งเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ไปเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจในนโยบายของรัฐให้เป็นประโยชน์แก่กลุ่มของตน ตรงกันข้ามกับพรรคการเมืองซึ่งมีเป้าหมายที่จะเข้าไปบริหารนโยบาย คือ การใช้อำนาจรัฐกลุ่มผลักดันต้องการ แต่เพียงเพื่อการมีอิทธิพลเหนือองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจ การใช้อิทธิพลเพื่อบีบบังคับนั้น อาจกระทำได้โดยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การขอมติขอความร่วมมือจากพลเมือง การใช้อิทธิพลบีบบังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง

สรุป

สรุปได้ว่าการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2554–2567 ได้รับอิทธิพลจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในช่วงรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ การเมืองเปิดกว้างและเศรษฐกิจเติบโต ส่งผลให้สังคมเริ่มเปิดรับความหลากหลายทางเพศ แม้การผลักดันสมรสเท่าเทียมจะยังอยู่ในขั้นต้นและมีข้อจำกัดด้านนโยบาย แต่กลุ่มภาคประชาสังคมเริ่มสร้างความตระหนักรู้ หลังรัฐประหารในปี 2557 ภายใต้รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ มีการควบคุมการแสดงออกและการชุมนุมอย่างเข้มงวด ทำให้กลุ่มหลากหลายทางเพศจึงต้องใช้ช่องทางออนไลน์และการทำงานร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมในการเคลื่อนไหว แม้จะเริ่มมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต แต่การผลักดันยังไม่เต็มที่และมีข้อจำกัดทางการเมืองและสังคม ในช่วงที่พลเอกประยุทธ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง บรรยากาศการเมืองเปิดกว้างขึ้นเล็กน้อย การเรียกร้องสมรสเท่าเทียมได้รับความสนใจมากขึ้นจนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของสภา แต่ยังคงมีความล่าช้าและข้อจำกัด จนกระทั่งยุครัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน ซึ่งเศรษฐกิจฟื้นตัวและการเมืองเปิดกว้างมากขึ้น ร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมผ่านสภาเป็นครั้งแรกในปี 2567 ถือเป็นความสำเร็จสำคัญที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความยอมรับในความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันนโยบายนี้ ได้แก่ การรวมกลุ่มของกลุ่มหลากหลายทางเพศและองค์กรภาคประชาสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านกิจกรรมและโซเชียลมีเดีย การยื่นข้อเรียกร้องทาง

การเมือง และโครงสร้างทางกฎหมายและสังคมที่เปิดโอกาสมากขึ้น ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลักดันนโยบายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาจุดยืนและนโยบายของแต่ละพรรคการเมืองเกี่ยวกับประเด็น LGBTIQ หรือกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศเพื่อหาพันธมิตรที่อาจสนับสนุนนโยบายสมรสเท่าเทียม ควรปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป และ สร้างเครือข่ายกับนักการเมืองที่เห็นด้วยกับนโยบายสมรสเท่าเทียม เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในการผลักดันกฎหมาย

2. ควรมีการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาช่องทางการแก้ไขหรือเพิ่มเติมบทบัญญัติ ศึกษาตัวอย่างจากประเทศอื่นๆ ที่มีกฎหมายสมรสเท่าเทียม เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของไทย ขอคำปรึกษาจากนักกฎหมายและนักวิชาการด้านกฎหมายครอบครัว เพื่อให้ได้ร่างกฎหมายที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ชุดินันท์ ปราณีราษฎร์. (2559). การเมืองการกำหนดการเพิ่มโทษประหารผู้กระทำความผิดฐานข่มขืนและฆ่าศึกษากรณี: กลุ่มผลักดันหรือตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีในกระบวนการกำหนดนโยบาย (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ทัศนีย์ สุขสมบูรณ์. (2563). การรับรองและคุ้มครองสิทธิในการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกัน. *สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา*, 10(5), 1-23.
- ธีรชา สุขรุ่ง. (2562). การเคลื่อนไหวของขบวนการ นิสิต นักศึกษา: กรณีศึกษากลุ่มลูกชาวบ้าน (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นุชนาท จิรวินาส. (2564). การเมืองของการต่อสู้นโยบายกัญชาเสรีในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560-2563. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- พระราชบัญญัติบทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2519. (2519, 14 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 93 ตอนที่ 129 ฉบับพิเศษ. หน้า 14
- มนูญ วงษ์มะเขาะห์. (2564). *ทำความเข้าใจกับ LGBTQI ด้วยย่อที่มีความหมาย และประเด็นที่น่าสนใจในความก้าวหน้าของกลุ่ม LGBTQI ในปี 2020*. ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2567, จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/860/>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2558). *สถาบันและกระบวนการทางการเมือง*. เอกสารโสตทัศนศึกษา 80202. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มัทนา โกสุมภ์. (2549). *กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศกร วรณวิจิตร. (2555). *บทบาทของประชาสังคมในการร่วมผลักดันมาตรการใช้สิทธิตามสิทธิบัตรยาโดยรัฐ* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2552). หลักการยกย่องการเคารพ: ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดีย สแควร์.
- สุประวีณ์ อาสนศักดิ์. (2565). *SDG Insights/กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม: ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญต่างประเทศ*. ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2567, จาก <https://www.sdgmove.com/2022/01/08/sdg-insights-constitutional-court-ruling-legal-mechanisms-to-recognize-marriage-equality/>
- Amnesty International Thailand. (2567). ค้นเมื่อ 30 กันยายน 2567, จาก www.amnesty.or.th/our-work/lgbt/
- ILAW. (2567). *สมรสเท่าเทียม: เปิดกฎหมายแพ่งแก้ไขใหม่ บุคคล-บุคคล สมรสได้ ไม่จำกัดแค่ชาย-หญิง*. ค้นเมื่อ 30 กันยายน 2567, จาก www.ilaw.or.th/articles/43563